

พระราชชายา เจ้าดารารัศมี กับการขับเคลื่อนสังคมในมิติการจัดการมรดกทุนวัฒนธรรม
Princess Consort Dara Rasmi in the Role of Driving Societal Change in the
Cultural Heritage Management Dimension

สุพัฒน์วรี ทิพย์เจริญ^{1*}

Supattanawaree Thipcharoen^{1*}

¹ ภาควิชาวิทยาการข้อมูลและนวัตกรรมดิจิทัล คณะนวัตกรรม เทคโนโลยี และการสร้างสรรค์

มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น

120 ถนนมหิดล ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50100 ประเทศไทย

¹ Department of Data Science and Digital Innovation, Faculty of Innovation

Technology and Creativity, The Far Eastern University

120 Mahidol Road, Suthep Sub-district, Mueang District, Chiang Mai, 50100, Thailand

รับบทความ: 28 กุมภาพันธ์ 2567

ปรับปรุงบทความ: 16 สิงหาคม 2567

ตอบรับตีพิมพ์บทความ: 26 สิงหาคม 2567

บทคัดย่อ

ทุนวัฒนธรรมถือเป็นมรดกที่ทรงคุณค่าที่ต้องอาศัยรากฐานที่สำคัญในการจัดการเพื่อให้ทุนวัฒนธรรมนั้นยังคงอยู่ท่ามกลางกระแสของการเปลี่ยนแปลง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่เป็นพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ของธรรมชาติ ศิลปะ ประเพณี รวมถึงวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายมานับแต่อดีต เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายทั้งใน และนอกประเทศ บทความนี้เป็นบทความวิชาการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนวัฒนธรรมจากพระราชกรณียกิจของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ในมิติการจัดการมรดกทุนวัฒนธรรมในอำเภอจอมทอง เนื่องจากทรงมีบทบาทที่สำคัญในพื้นที่ แม้ว่าจะเป็นพื้นที่ห่างไกล แต่ด้วยทรงเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ทรงทำนุบำรุงพระศาสนา ทรงสร้างแนวทาง และรากฐานวัฒนธรรมผ่านขนบธรรมเนียม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้คนจากรุ่นสู่รุ่น ดังปรากฏให้เห็นในพื้นที่อำเภอจอมทอง ซึ่งก่อให้เกิดอัตลักษณ์ในพื้นที่ สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นดินแดนแห่งศรัทธา ประชาชนคนรุ่นหลังสามารถนำเอามรดกทางวัฒนธรรมนี้มาขับเคลื่อนสังคมในมิติการจัดการมรดกทุนวัฒนธรรม หนุนเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในยุควิถีใหม่ได้ ทั้งนี้ยังทรงเป็นต้นแบบให้นักวิชาการ ประชาชนให้เกิดจิตสำนึกและความภาคภูมิใจ ในการอนุรักษ์และสืบทอดทุนวัฒนธรรม

* ผู้เขียนหลัก (อาจารย์ ดร. ภาควิชาวิทยาการข้อมูลและนวัตกรรมดิจิทัล คณะนวัตกรรม เทคโนโลยี และการสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
อีเมล: supattanawaree@feu.edu

ล้านนาให้คงอยู่ เกิดฐานความรู้ภูมิปัญญา และเผยแพร่ทุนวัฒนธรรมในวงกว้าง ส่งต่อความงดงามของวัฒนธรรมนี้ในฐานะมรดกโลกสืบไป

คำสำคัญ

พระราชชายา เจ้าดารารัศมี การขับเคลื่อนสังคม การจัดการทุนวัฒนธรรม ทุนวัฒนธรรมอำเภอจอมทอง

Abstract

Cultural capital is considered a valuable heritage that requires a strong foundation for its management to ensure its preservation amidst the tides of change. Chom Thong District in Chiang Mai Province is an area rich in natural beauty, art, traditions, and a diverse culture that has been well-known both domestically and internationally for generations. This academic article aims to study the cultural capital derived from the royal duties of Princess Dara Rasmi, specifically in the context of managing cultural heritage in Chom Thong District. Despite being a remote area, she played a significant role there. As a visionary leader, she contributed to the preservation of religion, established cultural norms, and passed down traditions, lifestyles, and ways of living from generation to generation, as evident in Chom Thong District today. This has led to the development of a unique identity in the area, reflecting its status as a land of faith. Future generations can use this cultural heritage to drive society in the context of managing cultural capital, supporting the development of the creative economy in the new normal era. Furthermore, she serves as a model for scholars and the public, instilling a sense of awareness and pride in preserving and passing on Lanna cultural capital, creating a knowledge base and wisdom that will widely disseminate cultural capital and pass on this cultural beauty as a world heritage for generations to come.

Keywords

Princess Consort Dara Rasmi, Driving Social Change, Cultural Heritage Management, Chom Thong Cultural Fund

บทนำ

ทุนวัฒนธรรมถือเป็นทรัพยากรอันมีค่าเนื่องด้วยสามารถสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ วิถีความเป็นมา ด้วยเหตุนี้จึงมีความพยายามในการที่จะรวบรวมและรักษาทุนวัฒนธรรมในทุก ๆ ระดับ ตั้งแต่ชุมชนท้องถิ่น ภูมิภาค ไปจนถึงระดับประเทศ โดยจะมีส่วนของนโยบายที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ หรือ Thailand 4.0 (สำนักโฆษก สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล, 2560, 1 - 44) เป็นแนวทางในการกำหนด ทิศทาง มุ่งเน้นให้เกิดการจัดการทุนวัฒนธรรมภายในท้องถิ่น ซึ่งนอกเหนือจากการอนุรักษ์ และการสร้าง จิตสำนึกในการรักในมรดกของท้องถิ่นแล้ว ในยุทธศาสตร์ชาติยังสนับสนุนให้ทุกชุมชนสามารถที่จะนำทุน วัฒนธรรมนั้นมาก่อให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานทุนวัฒนธรรม ที่ก่อให้เกิดทั้งคุณค่า และ มูลค่า ที่ เหมาะสมและยั่งยืน โดยมีความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในการทำงานด้านวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นภาคการ ปกครอง ภาคการศึกษา ภาคประชาชน เป็นต้น

เมื่อนึกถึงดินแดนแห่งวัฒนธรรมในภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ ถือว่าเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ ที่มีทุน วัฒนธรรมที่หลากหลาย มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงาม สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ตามวิถีชาวล้านนา ซึ่งเมื่อได้ทำการศึกษาค้นคว้า พบว่าการต่อยอดและสืบสานส่งต่อมรดกทุนวัฒนธรรมอย่าง สร้างสรรค์นั้น การจัดการทุนวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่สำคัญมาก (โชคอนันต์ วาณิชย์เลิศนาศาร, 2564, 12-19) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีผู้นำที่มีความเข้มแข็ง เป็นหลักในการคงไว้ซึ่งการอนุรักษ์และวางรากฐานที่ สำคัญในการดูแลรักษาทุนวัฒนธรรม โดยหนึ่งในผู้นำที่มีบทบาทในอดีตจนถึงปัจจุบันของจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ พระราชชายา เจ้าดารารัศมี พระราชชายาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ผู้ซึ่ง ตลอดพระชนม์ชีพ ทรงเป็นแบบอย่างในการเป็นดำรงตนในฐานะสตรีล้านนา ที่ทรงดำเนินพระราชกรณียกิจใน หลายด้านที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชาวล้านนา (ภักดีกุล รัตนา และ ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น, 2564, 51-72) ไม่ว่าจะเป็นด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ด้านการศึกษา ด้านการทำนุบำรุงพระศาสนา ด้านประเพณี และอื่นๆ ซึ่ง ผลลัพธ์ที่ปรากฏแล้วแต่ถูกถ่ายทอดและส่งต่อมายังผู้คนรุ่นหลัง เช่นเดียวกับอำเภोजอมทอง ซึ่งเป็นส่วน หนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 60 กิโลเมตร เป็นที่รู้จักในนามของที่ตั้งของดอยอิน ทนนท์ภูเขาที่สูงที่สุดในประเทศไทย อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ น้ำตกสิริธาร น้ำตกแม่ยะ จุดชมวิว กิโลเมตรที่ 31 น้ำตกแม่กลาง น้ำตกสิริภูมิ น้ำตกวชิรธาร น้ำตกแม่เตี๊ยะ พระมหาธาตุพนมเมทนีดลพระ มหาธาตุพนมพลภูมิสิริ เดิมทีในสมัยก่อน เส้นทางแม่น้ำปิงที่พาดผ่านทำให้อำเภोजอมทองเป็นเมืองผ่านที่มี เส้นทางเชื่อมโยงไปยังอำเภอเมือง จึงทำให้อำเภोजอมทองมีสถานที่สำคัญๆ ทางวัฒนธรรม ทั้งทางด้าน พระพุทธศาสนา ด้านประเพณี งานประจำปี วิถีชีวิต อาหารถิ่น ตลอดจนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษาถิ่นจาก การสังเกตพบว่า พื้นที่อำเภोजอมทองยังคงมีทุนวัฒนธรรมอีกมากมายที่น่าสนใจ หากแต่ในปัจจุบันยังขาดการ ส่งเสริมให้เป็นที่รู้จัก เพิ่มศักยภาพทางการแข่งขัน จึงทำให้หน่วยงานหลักในพื้นที่ได้แก่ สภาวัฒนธรรม เทศบาลจอมทอง มีเป้าหมายในการการวิเคราะห์และหนุนเสริมศักยภาพทุนวัฒนธรรมให้สามารถเพิ่มมูลค่า ทางเศรษฐกิจและเข้าสู่การแข่งขันได้ จึงเป็นที่มาของการพยายามที่จะมีการจัดการทุนวัฒนธรรมอำเภोजอมทอง ในทุก ๆ ส่วนภาคีเครือข่าย ทั้งส่วนของภาค รัฐบาล ภาคการศึกษา และ ส่วนของภาคประชาชน

และเมื่อได้ทำการรวบรวมทุนวัฒนธรรมในพื้นที่พบว่า ทุนวัฒนธรรมที่มีส่วนสำคัญ เป็นอัตลักษณ์ของอำเภอจอมทองนั้นล้วนเกี่ยวข้องกับพระราชกรณียกิจของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ในอดีตที่ได้เคยเสด็จมา ไม่ว่าจะเป็นด้านการทำนุบำรุงพระศาสนา ด้านประเพณี ด้านหัตถกรรม ด้านเกษตรกรรม ด้านสถาปัตยกรรม ด้านการฟ้อนรำ ล้วนแล้วแต่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการขับเคลื่อนสังคมในอำเภอจอมทองในปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง

โดยบทความวิชาการนี้มีเป้าหมายที่ต้องการนำเสนอทุนวัฒนธรรมในพื้นที่อำเภอจอมทองที่เกี่ยวข้องกับพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ในบทบาทการเป็นผู้นำด้านการจัดการทุนวัฒนธรรมผ่านพระราชกรณียกิจและที่ปรากฏเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในอำเภอจอมทอง ซึ่งถือเป็นมรดกของชนรุ่นหลัง ได้ยังประโยชน์ตลอดจนการตระหนักถึงคุณค่าและความภาคภูมิใจในวิถีชาวล้านนา ตามแบบอย่างของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ที่ทรงเป็นแบบอย่างของอย่างแก่นักวิจัย ประชาชน ผู้ที่มีใจรักวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถสืบสานและต่อยอดการจัดการทุนวัฒนธรรมเพื่อหนุนเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการสร้างจิตสำนึกท้องถิ่นในยุควิถีใหม่ได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

พระราชชายา เจ้าดารารัศมี และพระราชกรณียกิจที่สำคัญด้านทุนวัฒนธรรม

ประวัติพระราชชายา เจ้าดารารัศมี

พระราชชายา เจ้าดารารัศมีทรงเป็นธิดาในพระเจ้าอินทวิชยานนท์ (เจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ 7) ประสูติ แต่แม่เจ้า ทิพเกสร ในวันอังคาร เดือน 10 เหนือ (เดือน 8 ใต้) ขึ้น 8 ค่ำ ปีระกา พุทธศักราช 2416 เวลา 03.00 น. เศษ ณ ค่ายกลางเมืองนครเชียงใหม่ โดยในปีพุทธศักราช 2429 ได้เสด็จกรุงเทพเพื่อเข้ารับราชการฝ่ายในเป็นเจ้าจอมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ตลอดระยะเวลาที่ประทับอยู่ ตำแหน่งทูลกระหม่อมเป็นชาวเหนืออย่างเคร่งครัด ทรงนั่งขึ้นตลอดมาตั้งแต่เข้ามาอยู่ และทรงไว้พระเกศยาว ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม ดังภาพที่ 1 ในวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2432 เจ้าดารารัศมี ประสูติพระราชธิดา หากแต่เจริญพระชนมายุได้เพียง 3 พรรษาเศษก็ได้สิ้นพระชนม์ลง และเมื่อภายหลังพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จสวรรคต (พ.ศ.2453) พ.ศ.2456 จึงได้ทรงเสด็จกลับมาประทับ ณ นครเชียงใหม่ トラบสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2476 ณ ค่ายรินแก้ว สิริรวมพระชนมายุได้ 60 พรรษา ซึ่งเปรียบได้ว่าเป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น รวมถึงชาติไทยนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (จิราชาติ สันติยศ, 2553, 25-39)

ภาพที่ 1: พระราชชายา เจ้าดารารัศมีเจ้านายฝ่ายเหนือที่เป็นแบบอย่างของสตรีล้านนา
ที่มา: มุลนินวราชดำรินุรักษ์ฝ่ายเหนือ (2566)

พระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี

พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ทรงเป็นเจ้านายฝ่ายเหนือ ในขณะเดียวกันก็ทรงเป็นสตรีล้านนาด้านแบบที่เป็นแบบอย่างมีคุณลักษณะด้านความเป็นผู้นำ ความน่าเชื่อถือ การเคารพ ความรับผิดชอบ ความเป็นธรรม รวมถึงทรงมีคุณธรรมและจริยธรรมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ (ภักดีกุล รัตนา, 2564, 1-15) เมื่อครั้งประทับอยู่ตำหนักที่กรุงเทพฯ ในเวลาว่างราชการ หรือเสด็จงานพระราชพิธีต่างๆแล้ว พระราชชายา เจ้าดารารัศมีทรงโปรดแต่งโคลงกลอนและการดนตรี พระองค์ทรงดีดจระเข้และสืขได้อย่างเชี่ยวชาญ ดำรงไว้ซึ่งความงดงามทางวัฒนธรรมแห่งสยาม รวมถึงเรื่องดนตรีพื้นเมือง และศิลปะการแสดงพื้นเมือง “ฟ้อนเมือง” ซึ่งเป็นลักษณะการฟ้อนรำแบบเชียงใหม่ กล่าวได้ว่าพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ทรงมีพระกรณียกิจที่ทรงคุณอนันต์ต่อล้านนา ทรงสนับสนุน ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอยู่เสมอ ในด้านหัตถกรรมก็ทรงฟื้นฟูและส่งเสริมกิจการทอผ้าซึ่งเคยมีชื่อเสียงมาช้านานในล้านนาจนกลายเป็นผลิตภัณฑ์สำคัญของเชียงใหม่และลำพูนจนถึงปัจจุบัน ทรงทำนุบำรุงศาสนา บูรณะวัดวาอารามต่าง ๆ มากมายทั่วนครเชียงใหม่ ด้านการศึกษาไม่ว่าจะในส่วนของสงฆ์ หรือฆราวาส ก็ทรงปลูกฝังเรื่องของการศึกษา ทรงอุปถัมภ์โรงเรียนทั้งชายหญิงของนครเชียงใหม่ ทรงให้พระตำหนักของพระองค์เป็นแหล่งการเรียนรู้ จนถึงปัจจุบัน (พิพิธภัณฑสถานพระตำหนักดาราภิรมย์, 2567) นอกจากนี้ ในส่วนของเกษตรกรรม ทรงริเริ่มการนำต้นลำไยมาปลูก ลำไยพันธุ์ ‘เปี้ยวเขียว’ ต้นแรกของเชียงใหม่ เจ้าน้อยต้น ณ เชียงใหม่ นำไปปลูกบริเวณบ้านสบแม่ข่า หรือบ้านน้ำไทรง ตำบลสบแม่ข่า อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ เขตติดต่อกับอำเภอมือง จังหวัดลำพูนติดบริเวณแม่น้ำปิงจำนวน 3 ต้นและได้ส่งเสริมขยายผลจนกลายเป็นผลไม้เศรษฐกิจของเชียงใหม่ (ศูนย์มรดกเมืองเทศบาลนครเชียงใหม่, 2562) รวมถึงอำเภอดอยหลวง และ ทรงเป็นสมาชิกสมาคมกุหลาบแห่งอังกฤษ ทรงได้กุหลาบพันธุ์ใหม่ ๆ จากสมาคมมาทดลองปลูก จนกระทั่งได้กุหลาบที่ผสมสายพันธุ์อังกฤษและจีนข้ามสลับไปมาหลายชั้น จนทำให้กุหลาบชนิดนี้มีดอกสีชมพู

ขนาดใหญ่ ต้นสูงชะลูด ไม่มีหนาม สดกลิ่นหอมแรง และทรงประทานนามกุหลาบที่ทรงค้นพบตามพระนามในพระบรมราชสวามีว่า “จุฬาลงกรณ์” ดังภาพที่ 2 (สำนักบริหารศิลปวัฒนธรรมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2566) และทรงโปรดให้มีการปลูกกุหลาบทั่วนครเชียงใหม่และหัวเมืองใกล้เคียง ทรงมุ่งให้ประชาชนได้รับความรู้การเกษตรสมัยใหม่อย่างแท้จริง พระอัจฉริยภาพในการจัดการวัฒนธรรมและพระกรุณาธิคุณดังกล่าว ปรากฏให้เห็นจนถึงปัจจุบัน กระจายอยู่ทั่วนครเชียงใหม่และเมืองใกล้เคียง (คมสันต์ คำวงศ์, 2566)

ภาพที่ 2: กุหลาบจุฬาลงกรณ์

ภาพที่ 3: ลำไยต้นแรก

ที่มา: สำนักบริหารศิลปวัฒนธรรมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2566)

ที่มา: ศูนย์มรดกเมืองเทศบาลนครเชียงใหม่ (2562)

มรดกทุนวัฒนธรรม

จากทุนวัฒนธรรมสู่มรดกโลก

มรดกโลก (World Heritage Convention, 2024) หมายถึง สถานที่หรือภูมิสัญลักษณ์ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ หรือด้านอื่น ๆ มีคุณค่าอันทรงคุณค่าที่ยอมรับในระดับสากล มีความโดดเด่นของประเภทของสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทนของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรม หรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือว่าที่สาบสูญไปแล้วเป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของสถาปัตยกรรม กลวิธีการก่อสร้าง หรือเทคโนโลยีทางประวัติศาสตร์ เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่แสดงถึงการอยู่ร่วมกันของมนุษย์กับธรรมชาติ มีความสัมพันธ์โดยตรงหรือจำเป็นต้องได้กับเหตุการณ์หรือประเพณีที่มีชีวิตชีวา ความคิด ความเชื่อ หรือผลงานทางศิลปะวรรณกรรมอันมีคุณค่าทางสากล โดยเฉพาะมรดกโลกทางวัฒนธรรม อันหมายถึง สถานที่ทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี หรือด้านอื่น ๆ เช่น โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี สถาปัตยกรรม หมู่บ้าน เมือง โครงสร้างพื้นฐานทางวัฒนธรรม ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม ที่ควรค่าแก่การได้รับคัดเลือกจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) (Unesco, 2023) ให้เป็นแหล่งมรดกโลก เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกอนุรักษ์และปกป้องสถานที่เหล่านี้ไว้อย่างยั่งยืน เป็นมรดกตกทอดแก่คนรุ่นต่อ ๆ ไป

ทุนวัฒนธรรมอำเภอจอมทอง

ในการจัดการทุนวัฒนธรรมที่มีความเหมาะสม จะมีส่วนช่วยก่อให้เกิดการขับเคลื่อนมิติทางสังคมที่ยั่งยืน ส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ตลอดจนการสร้างรายได้ให้กับชุมชนท้องถิ่น ไม่ว่าจะจากด้านการท่องเที่ยว หรือ การขายผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม รวมถึงช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์สร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นให้ประเทศ รวมถึงช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติให้แก่ชุมชน

อำเภอจอมทองเป็นที่รู้จักในนามของที่ตั้งดอยอินทนนท์ ภูเขาที่สูงที่สุดในประเทศไทย หากแต่จริง ๆ แล้วอำเภอจอมทองยังมีทุนวัฒนธรรมอีกมากมายที่น่าสนใจ เนื่องจากยังขาดการส่งเสริมให้เป็นที่รู้จัก ตลอดจนการเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขัน ด้วยเหตุนี้ ทุก ๆ ฝ่ายรวมถึง สภาวัฒนธรรมเทศบาลจอมทองจึงมีเป้าหมายที่ต้องการที่จะรวบรวมข้อมูลทุนวัฒนธรรม วิเคราะห์และหนุนเสริมศักยภาพทุนวัฒนธรรมที่มีคุณค่า นั้นให้สามารถเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและเข้าสู่การแข่งขันได้ภายใต้นโยบายยุทธศาสตร์ชาติ จึงทำให้มีความร่วมมือจากทุกภาคส่วนของภาคีเครือข่ายมาร่วมกันทำงานภายใต้โครงการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนและสำนักท้องถิ่น ทั้งในส่วนของภาครัฐ ภาคการศึกษา (พงศ์กร จันทราช และคณะ, 2567) และภาคประชาชนขึ้น โดยการจัดการข้อมูลทุนวัฒนธรรมเริ่มจากการศึกษา การรวบรวมข้อมูลทุนวัฒนธรรมทั้งที่ได้จากเอกสารวิชาการ องค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับทุนวัฒนธรรมอำเภอจอมทอง เพื่อทำการวิเคราะห์และมีจุดมุ่งหมายที่ต้องการจะยกระดับเศรษฐกิจชุมชนและสำนักท้องถิ่น ทั้งนี้พบว่า ทุนวัฒนธรรมบางข้อหาเอกสารยืนยันได้ยาก คงเหลือแต่คำบอกเล่าและคำสอนที่ผ่านจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีข้อค้นพบทุนวัฒนธรรม อำเภอจอมทองที่สอดคล้องกับพระราชกรณียกิจของ พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ในด้านต่าง ๆ มากมาย ซึ่งสามารถถอดบทเรียนได้ว่า พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ทรงเป็นนักจัดการทุนวัฒนธรรม ที่ทรงเป็นผู้นำทำให้เกิดการรวบรวมวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดผ่านการวิถีชีวิตของคนจอมทอง จนสามารถทำให้เกิดการต่อยอดก่อให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดอำนาจละมุน (Soft Power) (ดวงฤทธิ์ เบ็ญจาธิกุล ชัยรุ่งเรือง, 2566, 1922 - 1935) ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ในพื้นที่ต่อไปได้

โดยในส่วนเนื้อหาต่อไปนี้จะกล่าวถึงทุนวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกับพระราชกรณียกิจของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ในบทบาทของการเป็นผู้นำทางด้านวัฒนธรรม (ภักดีกุลรัตน์ และ ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น, 2564, 51-72) ที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนมิติสังคมของอำเภอจอมทองในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ด้านพระพุทธศาสนา วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหารเป็นวัดสำคัญเป็นสัญลักษณ์ทางด้านจิตใจของอำเภอจอมทอง เนื่องจากเป็นสถานที่ ศักดิ์สิทธิ์ มีพระทักษิณโมลิตธาตุ (พระบรมสารีริกธาตุส่วนพระเศียรเบื้องขวาแห่งองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า) ประดิษฐานอยู่ สร้างโดยพระเจ้าติลกปนัดดา (พระเมืองแก้ว) เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ใน พ.ศ. 2060 ทรงรับสั่งให้พระมหาพุทธญาโณจากเมืองพุกาม เป็นหัวหน้าในการสร้างวิหารจัตุรมุข และก่อปราสาทไว้ภายในวิหารนั้น แล้วอัญเชิญพระบรมธาตุมาประดิษฐานไว้ภายในปราสาท ดังนั้นพระบรมธาตุหรือพระทักษิณโมลิตธาตุ จึงได้รับการเก็บรักษาไว้โดยวิธีนี้ต่อ ๆ มา โดยปี พ.ศ. 2465 เจ้าแก้วนารัฐ

เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่พร้อมด้วยพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ได้จัดการปฏิสังขรณ์พระวิหารวัดพระธาตุฯ อันเจ้าธรรมลังกา (พระเจ้าช้างเผือก) สร้างไว้ มีการทำบุญถวายทานฉลองพระวิหารเป็นงานหลวงใหญ่ นับว่าเป็นการสืบทอด และทำนุบำรุงรักษามาโดยตลอด จนถึงปัจจุบัน (Cultural Map Thailand, 2567) นอกจากนี้บริเวณวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหารยังมีสถานที่สำคัญได้แก่พิพิธภัณฑวัดพระธาตุศรีจอมทองที่ได้รวบรวมโบราณวัตถุที่สำคัญ อันเป็นแหล่งการเรียนรู้วัฒนธรรม หนึ่งในนั้นคือข้อมูลผอบทองคำลงยาราชาวดี ประดับอักษรพระนาม “ด-อ” ฝั่งเพชร ของพระคลังข้างที่ ร.ศ.114 (พ.ศ. 2438) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระราชสวามีที่ได้พระราชทานแด่พระราชชายา เจ้าดารารัศมี พระราชชายา ในรัชกาลที่ 5 พระเจ้าอินทวิชยานนท์ พระเจ้านครเชียงใหม่ ถวายอุปัฏฐากบรรจุพระทักษิณโมลีธาตุ พระบรมธาตุเจ้าจอมทอง

ภาพที่ 4: ผอบทองคำลงยาราชาวดี

ที่มา: วาริสรา แก้วสุยะ เจ้าหน้าที่ภัณฑารักษ์ผู้ดูแล พิพิธภัณฑวัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร (2566)

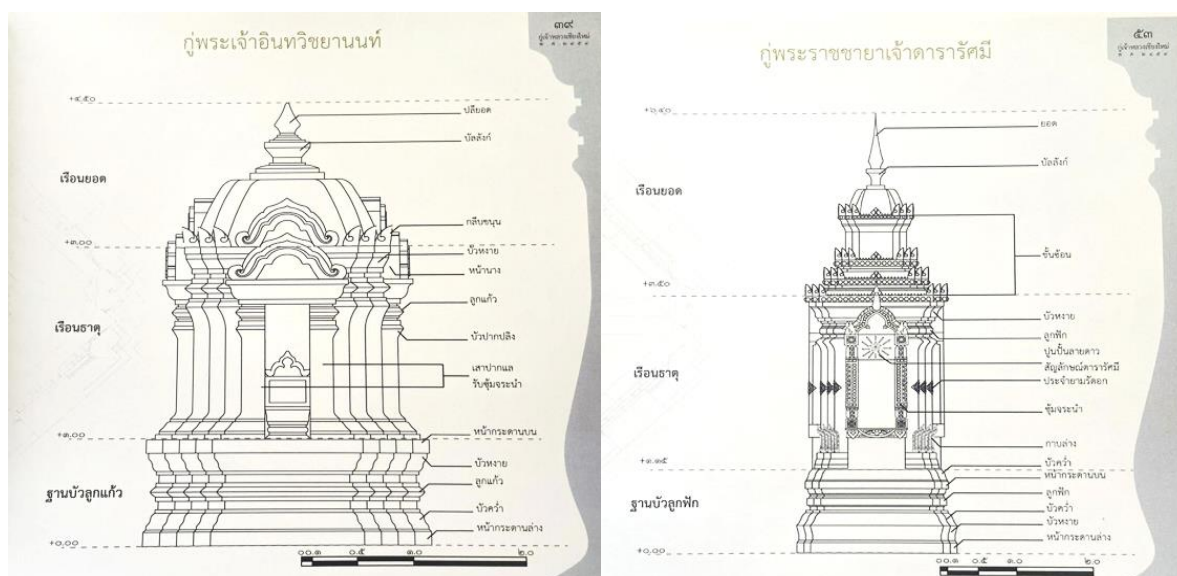
ด้านงานหัตถกรรมเครื่องปั้น ในพิพิธภัณฑียังปรากฏเครื่องถ้วยเบญจรงค์เขียนสี มีตัวอักษรไทย “จปร” เป็นศิลปะรัตนโกสินทร์ พุทธศตวรรษที่ 25 – 26 ที่สะท้อนถึงความวิจิตรงดงามของเครื่องปั้นในสมัยนั้น

ภาพที่ 5: เครื่องถ้วยเขียนสี อักษรไทย“จปร”และ พิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร ที่ได้รับการส่งเสริมและฟื้นฟูให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทุนวัฒนธรรมในอำเภอจอมทอง

ที่มา: สุพัฒน์วรี ทิพย์เจริญ, พระราชยา เจ้าดารารัศมี กับการขับเคลื่อนสังคมในมิติการจัดการมรดกทุนวัฒนธรรม, 2567

ด้านสถาปัตยกรรม เมื่อครั้งพระราชยา เจ้าดารารัศมี เสด็จกลับนครเชียงใหม่ปี พ.ศ. 2452 ทรงได้พบว่าบรรดาเจ้าหลวงและเจ้าพระญาติวงศ์ที่ได้สร้างไว้นั้นกระจัดกระจายไปตามสถานที่ต่าง ๆ จึงทรงมีพระประสงค์ที่จะรวบรวมทุกอย่างไว้ด้วยกันในที่ ๆ เหมาะสม ทรงมีดำริให้ย้ายทุกอย่างมาไว้รวมกันที่วัดสวนดอกพระอารมหลวง และได้ทรงจัดทำพิธีทางศาสนาพร้อมทั้งเฉลิมฉลองในวันที่ 15 – 19 ตุลาคม พ.ศ. 2452 และด้วยตระหนักถึงความสำคัญของกุเจ้านายฝ่ายเหนือ มุลนินวราชดำรินุรักษ์ฝ่ายเหนือโดยเจ้าวงศ์สักร์ ณ เชียงใหม่จึงได้ริเริ่มให้มีการศึกษาวิจัยและบูรณะกุให้ถูกต้องตามหลักสถาปัตยกรรมล้านนาสืบมา (มุลนินวราชดำรินุรักษ์ฝ่ายเหนือ โดย เจ้าวงศ์สักร์ ณ เชียงใหม่, ม.ป.ป., 39-53)

ภาพที่ 6: สถาปัตยกรรมกุฎีพระเจ้านันทขวานนท์ และ พระราชาญา เจ้าดารารัศมีพระธิดา

ที่มา: มุลนิรินราชดำรินุรักษ์ฝ่ายเหนือ โดย เจ้าวงศ์ศักดิ์ ณ เชียงใหม่ (ม.ป.ป., 39-53)

ในสมัยพระเจ้านันทขวานนท์ ฯ เป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ (ปี พ.ศ. 2414 ถึง 2440) พระองค์มีความห่วงหาอาลัยรักใคร่ โดยเฉพาต่อหลวงหรือดอยอย่างกาจึงได้รับสั่งไว้ว่า หากพระองค์ถึงแก่พิราลัยแล้วให้นำพระอังคารของพระองค์มาไว้ ณ ยอดดอยหลวงด้วย ครั้นเมื่อปี พ.ศ. 2440 พระเจ้านันทขวานนท์ ฯ ถึงแก่พิราลัยพระราชยา เจ้าดารารัศมี พระราชธิดาจึงได้อัญเชิญพระอังคารของพระเจ้านันทขวานนท์ ฯ มาประดิษฐาน ณ พระสถูป ปรากฏสถาปัตยกรรมกุฎีอันทรงคุณค่าที่เก็บอัฐิบนยอดดอยหลวง และดอยหลวงหรือดอยอย่างกาได้เปลี่ยนชื่อเป็น "ดอยอินทนนท์" ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยสิ่งที่พระราชยา เจ้าดารารัศมีได้ทำนั้นถือเป็นการถวายความกตัญญูต่อพระราชบิดาเป็นอย่างสูง ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นที่เคารพสักการบูชาของคนจอมทองรวมถึงพี่น้องชาวเขาแล้ว นับว่ายังเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชาของประชาชนไทย เป็นดินแดนแห่งการเคารพศรัทธาเปรียบได้ว่าเป็นทุนวัฒนธรรมด้านธรรมชาติ เกิดมิติการขับเคลื่อนสังคมด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ เกิดการอนุรักษ์ในฐานะอุทยานแห่งชาติ และสร้างรายได้ให้กับชุมชนมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน (อำเภोजอมทอง, 2556)

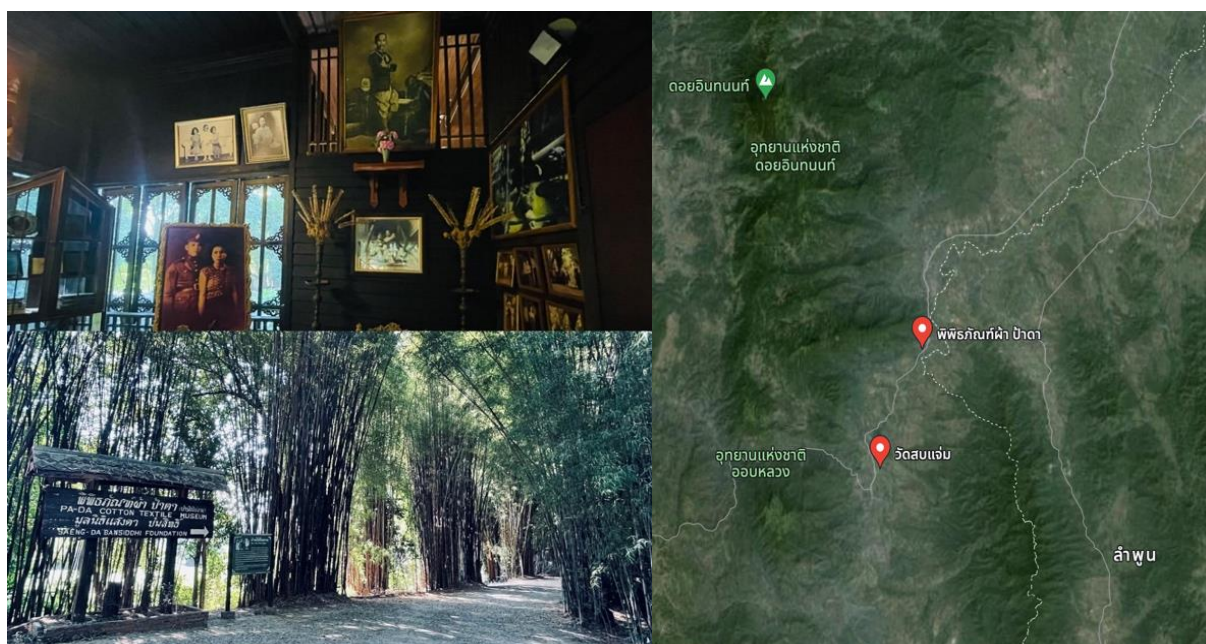

ภาพที่ 7: กู่พระเจ้าอินทวิชยานนท์ (เจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ ๗) และ กู่พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ซึ่งประดิษฐาน ณ ยอดดอยอินทนนท์

ที่มา: สุปัทมนวรี ทิพย์เจริญ, พระราชชายา เจ้าดารารัศมี กับการขับเคลื่อนสังคมในมิติการจัดการมรดกทุนวัฒนธรรม, 2567

นอกจากนี้ เมื่อทำการศึกษาทุนวัฒนธรรมในอำเภอจอมทอง พบว่าแต่เดิมอำเภอจอมทองมีการสัญจรด้วยเส้นทางทางน้ำ ผ่านแม่น้ำปิงเป็นหลัก ซึ่งในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2451 พระราชชายา เจ้าดารารัศมีเสด็จจากกรุงเทพฯ มายังเชียงใหม่ โดยรถไฟที่สถานีสามเสนา ซึ่งการเดินทางระหว่างกรุงเทพฯ-เชียงใหม่ตอนนั้นมีความลำบากมาก มีพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการไปส่งจำนวนมาก พระเจ้าน้องยาเธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เสด็จไปส่งถึงปากน้ำโพ ซึ่งเป็นปลายทางรถไฟสายเหนือในขณะนั้น แล้วเสด็จลงเรือแม่ปะเป็นขบวนใหญ่ราว 50 ลำ พร้อมด้วยเจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์ พระเชษฐา และบรรดาข้าราชการบริพาร ทวนกระแสน้ำขึ้นไปตามลำน้ำปิง เจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ ข้าหลวงใหญ่มณฑลพายัพลงมารับเสด็จที่สบแจ่ม โดยที่แห่งนี้เป็นทุนวัฒนธรรมในด้านของการเป็นโบราณคดีที่สำคัญเนื่องจากปัจจุบันได้มีการขุดค้นพบร่องรอยสถาปัตยกรรมในยุคศิลปกรรมสุโขทัย (ผู้จัดการออนไลน์, 2563) กรมศิลปภาพ 7 แหล่งโบราณคดี ศิลปะสุโขทัย) ระยะทางเรือ 7 คืบถึงเชียงใหม่ (โรม บุนนาค, 2559) โดยมีข้อมูลว่าบริเวณสบแจ่มนั้น ได้แก่บริเวณอำเภอจอมทอง ซึ่งจากการสอบถามข้อมูลพบว่าเรื่องเล่าว่า พระราชชายา เจ้าดารารัศมีได้เสด็จมายังเรือนประทับที่ปัจจุบันได้กลายเป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ บ้านไร่ไผ่งาม) ที่ยังคงไว้ซึ่งสถาปัตยกรรมที่งดงาม จัดเป็นทุนวัฒนธรรม และเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ประวัติศาสตร์ล้านนา มีการรวบรวมข้อมูลและวัตถุโบราณต่างๆ ตลอดจนตัวเรือนที่ยังคงมีความงดงามทางด้านสถาปัตยกรรมล้านนา เป็นที่น่าสนใจและประทับใจต่อผู้ที่ได้เยี่ยมชม ให้คนรุ่นหลังได้ภาคภูมิใจในความงดงาม

นี้ และมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และเรียนรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาให้สืบทอดต่อไป (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ บ้านสิทธิ์, 2566)

ภาพที่ 8: พิพิธภัณฑสถานผ้า แสงดา บ้านสิทธิ์ ที่เคยเป็นเรือนประทับพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ขณะเสด็จมาจากกรุงเทพฯ มาขึ้นเรือที่บริเวณสบแจ่ม

ที่มา: สุพัฒน์วรี ทิพย์เจริญ, พระราชชายา เจ้าดารารัศมี กับการขับเคลื่อนสังคมในมิติการจัดการมรดกทุนวัฒนธรรม, 2567

ด้านการท่องเที่ยว ด้านนาฏศิลป์ พระราชชายา เจ้าดารารัศมีทรงเอาพระทัยใส่ในการฟ้อนแบบล้านนา หรือการฟ้อนเมืองเป็นอย่างมาก ทรงฟื้นฟูและฝึกหัดลูกหลานเจ้านายฝ่ายเหนือ โดยส่วนมากเป็นลูกหลานเจ้าในตระกูล ณ เชียงใหม่ ณ ลำปาง ณ ลำพูน ณ น่าน ที่เข้ามาถวายตัวอยู่ในวังของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี โดยทรงปรับปรุงท่ารำและระเบียบการฟ้อน และทรงให้มีการประดิษฐ์ท่ารำใหม่ ๆ ขึ้น โดยมีแนวทางจากนาฏศิลป์ทั้งทางเหนือ พม่า และกรุงเทพฯ ให้มีความผสมผสานกัน ระเบียบและฟ้อนที่มีการปรับปรุงท่ารำอย่างเช่น ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน ระเบียบและฟ้อนที่มีการประดิษฐ์ท่ารำขึ้นมาใหม่ จนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย มีความงดงาม ชดช้อยเป็นอย่างยิ่ง (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2562) ในพื้นที่อำเภอจอมทองนี้ได้รับเอกราชความรู้ด้านการฟ้อนรำแบบล้านนา ดังจะพบการฟ้อนรำในงานประเพณีต่างๆ และในปัจจุบันเกิดการรวมกลุ่ม สามารถรับงานฟ้อนในงานต่างๆ ซึ่งถือว่าก่อให้เกิดการอนุรักษ์ เกิดการตระหนักในคุณค่า และสามารถก่อให้เกิดมูลค่า สร้างรายได้แก่ครอบครัวและชุมชน

ภาพที่ 9: การฟ้อนเล็บโดยช่างฟ้อนชาวจอมทองที่แต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองจอมทองซึ่งมีให้เห็นในงานมงคลต่างๆ
ที่มา: จตุพล สุคำคำ, ครูภูมิปัญญาอำเภอจอมทอง, 2567

ด้านการสืบทอดประเพณี

ในวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2440 พระเจ้าอินทวิชยานนท์ฯ พระราชบิดาใน พระราชชายา เจ้าดารารัศมีถึงแก่พิราลัย ในฐานะพระราชธิดา ได้เสด็จอัญเชิญพระอังคารของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ฯ มาประดิษฐาน ณ พระสถูปบนยอดดอยหลวง (หรือดอยอินทนนท์ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอจอมทอง) ตามคำสั่งของพระราชบิดา ซึ่งกลายเป็นสถานที่ที่เคารพสักการะของคนจอมทองและประชาชนไทย โดยในวันที่ 23 พฤศจิกายน ของทุกปี จึงถือเป็นวันคล้ายวันถึงแก่พิราลัยของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับเจ้านายฝ่ายเหนือ มูลนิธิพระสถูปพระเจ้าอินทวิชยานนท์ อำเภอจอมทอง สภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ และหน่วยงานในพื้นที่ ร่วมกันจัดงานพิธีขึ้นในบริเวณพระสถูปพระเจ้าอินทวิชยานนท์ ยอดดอยอินทนนท์ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ภายในงานมีพิธีถวายเครื่องสักการะของเจ้านายฝ่ายเหนือที่มีความงดงาม มีการกล่าวเฉลิมพระเกียรติฯ การประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล การถวายดอกไม้เครื่องสักการะไหว้สดวงพระวิญญาณพระเจ้า อินทวิชยานนท์ ซึ่งการจัดเตรียมเครื่องสักการะนั้นถือเป็นภูมิปัญญาที่จัดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น เป็นประเพณีควรค่าแก่การรักษาไว้ เนื่องจากมีความงดงาม ประณีต รวมถึง การแสดงศิลปวัฒนธรรม และการจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญู และรำลึกถึงคุณงามความดีของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ฯ และ พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ที่ได้สร้างประโยชน์สุขไว้ให้แก่ชาวอำเภอจอมทองและจังหวัดเชียงใหม่สืบไป

ภาพที่ 10: ประเพณีไหว้สาพระเจ้าอินทวิชยานนท์ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในวันที่ 23 พฤศจิกายน
ที่มา: สภาวัฒนธรรมอำเภอจอมทอง, งานประเพณีไหว้สาพระเจ้าอินทวิชยานนท์ ประจำปี 2566

ด้านงานหัตถกรรม พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ทรงแต่งกายแบบชาวล้านนา ทรงฝ่านุ่งขึ้น ด้วยทรงเกรงว่าผ้าขึ้นจะสูญหายจึงได้รวบรวมช่างทอ ผู้ชำนาญการ มีการฝึกฝน ฟื้นฟูกิจการทอผ้าขึ้น เพื่อไม่ให้เลือนหาย จนกลายเป็นมรดกตกทอด เป็นผลิตภัณฑ์สำคัญในภาคเหนือ ทั้งนี้การนุ่งขึ้นตีนจกเป็นสัญลักษณ์ที่มีความโดดเด่นตามแต่ละพื้นที่ เช่นเดียวกับในอำเภอจอมทองการทอผ้าตีนจกถือเป็นทุนวัฒนธรรมที่สำคัญอีกสิ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเป็นแบบแผน ความประณีต ที่ได้รับสืบทอดมา โดยมีลวดลายที่พบมีความโดดเด่น และสีสันทน สวยงาม ทั้งนี้ในปัจจุบันการทอผ้าขึ้นตีนจกจอมทองเริ่มหายากเนื่องจากขาดผู้สืบทอดซึ่งเมื่อค้นพบทุนวัฒนธรรมอันทรงคุณค่านี้แล้ว จึงจำเป็นที่จะต้องตระหนัก และมีการวางแผนในการอนุรักษ์ สืบสาน สืบทอดให้องค์ความรู้ด้านการทอผ้าขึ้นตีนจกจอมทองยังคงอยู่ในชุมชนต่อไป

ภาพที่ 11: ภาพลายผ้าทอผ้าชิ้นตีนจกจอมทอง

ที่มา: OneChomThong (2567)

ด้านเกษตรกรรม

ไม่เพียงแต่ด้านหัตถกรรมดังที่กล่าวมา พระราชชายา เจ้าดารารัศมีทรงมีวิสัยทัศน์ในการเกษตรกรรม ทรงเน้นการให้ความรู้การเกษตรสมัยใหม่เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง ทรงโปรดให้มีการปลูกลำไยในสมัยนั้น (ดังภาพที่ 3) จนมีการขยายพื้นที่ในการปลูกมากขึ้นไปยังหลากหลายอำเภอ จนทำให้ลำไยกลายเป็นผลไม้เศรษฐกิจที่สำคัญของเชียงใหม่ รวมถึงอำเภอจอมทองที่มีลำไยเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก ซึ่งในปัจจุบันเกษตรกรสามารถสร้างรายได้เลี้ยงครอบครัว จัดได้ว่าเป็นพืชที่มีศักยภาพ (สินค้าเด่น) ของจอมทอง ดังข้อมูลการเพาะปลูกลำไยในพื้นที่อำเภอจอมทอง ดังตารางที่ 1 ถือเป็นมรดกทุนวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจและสังคมต่ออำเภอจอมทองมาจนถึงทุกวันนี้

ตารางที่ 1

ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกลำไยในพื้นที่อำเภอจอมทอง (ข้อมูล 6 กันยายน 2566)

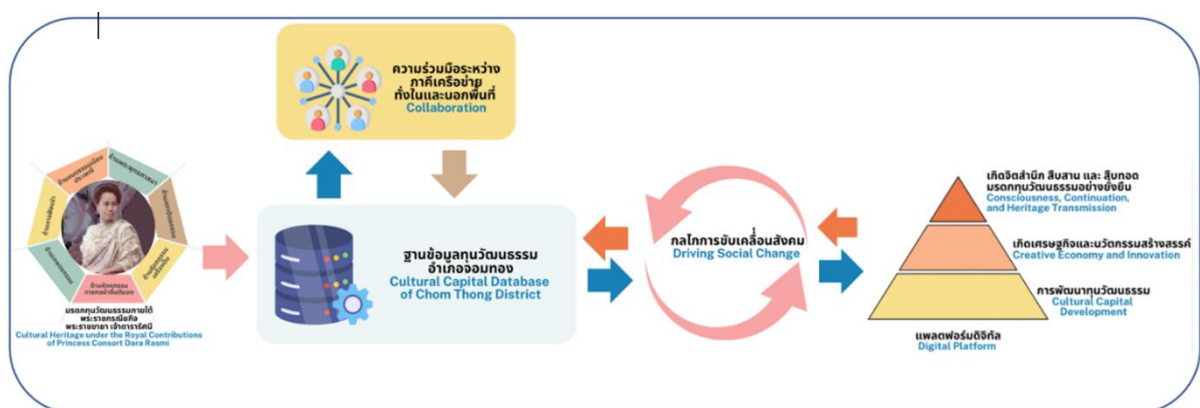
พื้นที่ปลูก	จำนวนครัวเรือนเกษตรกร	ผลผลิตรวม	ผลผลิต เฉลี่ย/ไร่	ช่วงเก็บเกี่ยว	Peak
65,556	9,748	66,801	1,019	ก.ค. - ก.ย.	ส.ค.

ที่มา: สำนักงานเกษตรอำเภอจอมทอง (2566)

จากทุนวัฒนธรรมที่ได้ค้นพบพระราชกรณียกิจของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี นั้นถือเป็นมรดกที่ทรงคุณค่าต่ออำเภोजอมทองเป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่เกิดอัตลักษณ์ของพื้นที่ ทั้งในด้านการเป็นดินแดนแห่งศรัทธาในพระพุทธศาสนา ด้านวัฒนธรรม ประเพณี รวมถึงความเป็นอยู่ที่น่าสนใจ เศรษฐกิจสร้างสรรค์จากรุ่นสู่รุ่น โดยทุนวัฒนธรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่มีคุณค่าแต่ยังหนุนเสริมและขับเคลื่อนสังคมจากอดีต สู่ปัจจุบัน รวมถึงการต่อยอดในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

การขับเคลื่อนสังคมด้วยการจัดการทุนวัฒนธรรม

ทุนวัฒนธรรมนั้นมีความสำคัญ และส่งผลต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในด้านการพัฒนาทุนวัฒนธรรมนวัตกรรมสู่ Thailand 4.0 โดยสามารถนำเอาทุนวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาที่ในชุมชนมา พัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการได้ เป็นการเพิ่มมูลค่า จากทุนวัฒนธรรมที่มีคุณค่า โดยเน้นอัตลักษณ์ที่สะท้อนจากพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น สินค้าผลิตภัณฑ์จากช่างฝีมือ ปราชญ์ชาวบ้าน สถาปัตยกรรม ก่อให้เกิดสังคมที่เป็นแหล่งการเรียนรู้ (พิพิธภัณฑ์) ที่เกี่ยวข้องกับวิถี ประเพณี ตลอดจนเรื่องของความศรัทธาและความเชื่อที่สามารถนำมาสร้างคุณค่า และต่อยอด ให้เกิดมูลค่าทางด้านเศรษฐกิจสร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้กับประชาชน และ ท้องถิ่นนั้นๆ (ช่อพลุกซ์ ผิวภู, 2560, 134-142) นอกจากนี้การจัดการทุนวัฒนธรรมนั้นยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติประเด็น พื้นที่และเมืองน่าอยู่อัจฉริยะ (พ.ศ. 2561-2580) ในการพัฒนาและส่งเสริมกลไกการให้บริการของระบบนิเวศ และการอนุรักษ์และฟื้นฟู มรดกทางสถาปัตยกรรมและศิลปวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตพื้นถิ่นอย่างยั่งยืน ปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน อนุรักษ์พัฒนาและสืบสานมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถส่งผลต่อการขับเคลื่อนสังคม และเศรษฐกิจในชุมชนได้อย่างยั่งยืน (พระครูใบฎีกาธีรยุทธ ภูโคกหวาย และ พระเทพศาสนาภิบาล, 2565, 254-269) ทั้งนี้เมื่อนำผลการศึกษาข้อมูลพระราชกรณียกิจ พระราชชายา เจ้าดารารัศมีกับการขับเคลื่อนสังคมด้วยการจัดการทุนวัฒนธรรม (พงศกร จันทราช และคณะ, 2567) สามารถสังเคราะห์แนวคิดได้ดังแผนภาพที่ 12

ภาพที่ 12: การสังเคราะห์การขับเคลื่อนสังคมในมิติการจัดการมรดกทุนวัฒนธรรมอำเภोजอมทองจังหวัด เชียงใหม่

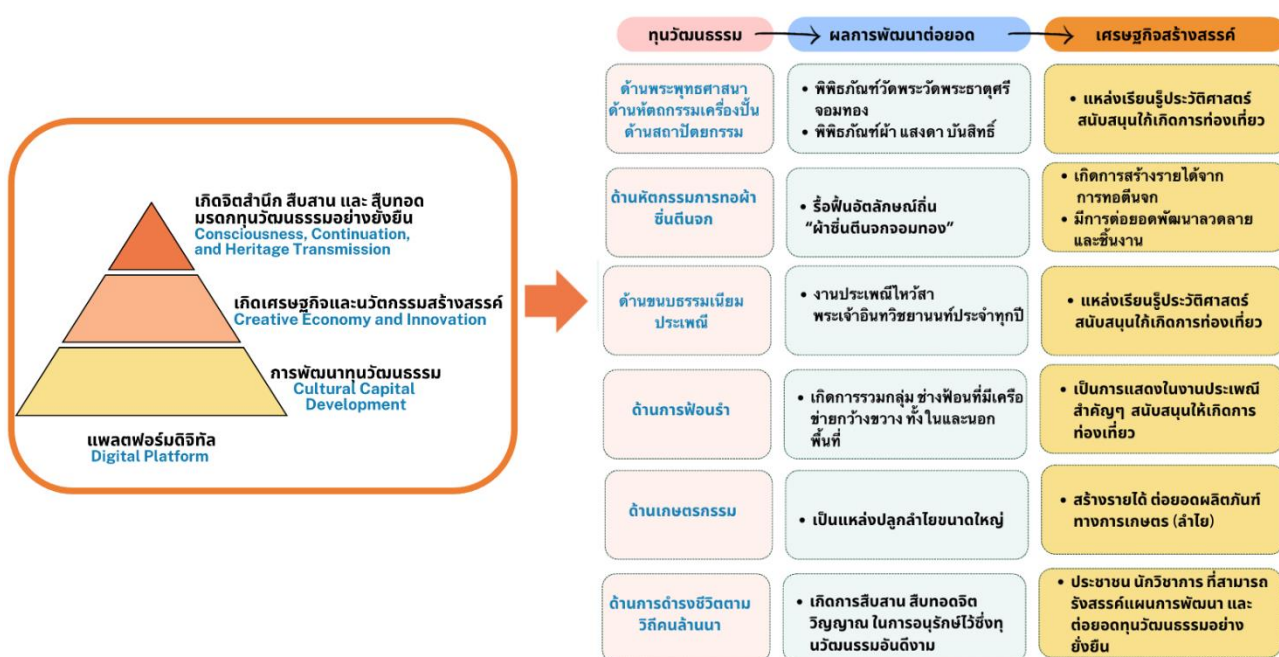
จากภาพที่ 12 การขับเคลื่อนสังคมด้วยการจัดการทุนวัฒนธรรมนั้นสำคัญที่จุดเริ่มต้น ต้องมีการศึกษาบริบทพื้นที่ การค้นหา ทำความเข้าใจ และรวบรวมข้อมูลที่สำคัญต่างๆ โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้อง อันจะนำมาซึ่งฐานข้อมูลทุนวัฒนธรรม ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในทุกมิติ ก่อให้เกิดกลไกการขับเคลื่อนสังคม ด้วยการพัฒนาทุนวัฒนธรรม อย่างมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทั้งใน และ นอกพื้นที่ ต่อยอดให้เกิดเศรษฐกิจและนวัตกรรมที่สร้างสรรค์ ด้วยเทคโนโลยี โดยนำไปสู่เป้าหมายคือการสร้างจิตสำนึก สืบสาน และ สืบทอดมรดกทุนวัฒนธรรมให้คงอยู่ ซึ่งพระราชยา เจ้าดารารัศมี ทรงเป็นบุคคลสำคัญทางด้านวัฒนธรรม ทรงเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังการขับเคลื่อนสังคมด้วยทุนวัฒนธรรมที่แท้จริง ทรงเล็งเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ส่งมอบมรดกนี้ ให้คนรุ่นหลังได้พัฒนาต่อยอดเกิดมูลค่านำไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ตลอดจนนวัตกรรมเทคโนโลยีที่สร้างสรรค์ ตลอดจน เกิดจิตสำนึก สืบสาน และสืบทอดมรดกนี้อย่างยั่งยืน

การสืบสานและต่อยอดการจัดการทุนวัฒนธรรมเพื่อหนุนเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการสร้างจิตสำนึกท้องถิ่นในยุควิถีใหม่

การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานทุนวัฒนธรรม

เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2564 ณ สำนักงานใหญ่องค์การยูเนสโกประกาศรับรองวาระปีสากลแห่งเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน 2021 โดยมีแนวคิดด้านการนำทุนวัฒนธรรมต่อยอดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในการดำเนินการขับเคลื่อนสนับสนุนอุตสาหกรรมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ยุทธศาสตร์ที่ 4 การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) มีทำหน้าที่เก็บรวบรวมรักษาองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้านต่าง ๆ ส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม อันเป็นมรดกและทรัพย์สินทางปัญญาอันล้ำค่า ขณะเดียวกันได้สร้างต้นแบบในการต่อยอดพัฒนาภูมิปัญญาและทุนทางวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ สู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ เช่น แฟชั่นการออกแบบ ภาพยนตร์และวิดิทัศน์ อาหารไทย ดนตรี ศิลปะการแสดง งานศิลปหัตถกรรม ตลอดจนดำเนินการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง เพื่อส่งเสริมการนำทุนทางวัฒนธรรมมาต่อยอดเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ช่วยสร้างรายได้แก่ชุมชนและประเทศ เพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ปัจจุบันหน่วยงานในสังกัดกระทรวงวัฒนธรรม ล้วนมีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับงานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สามารถเชื่อมโยงการทำงานกับพื้นที่ทุกจังหวัด ผ่านกลไกระดับชุมชน ได้แก่ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักศิลปากรพื้นที่ ตลอดจนจัดกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ด้านศิลปวัฒนธรรมระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น และสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งทั่วประเทศ (สยามรัฐออนไลน์, 2564) เนื่องจากเศรษฐกิจชุมชนนั้นย่อมมีรากฐานมาจากศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญา และทุนทางวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนทุนวัฒนธรรม หรือทรัพย์สินทางปัญญาที่สั่งสมมา (จำรัส กลิ่นหนู, 2564) เศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงถือว่าเป็นสาขาเศรษฐกิจที่สร้างความเจริญทางเศรษฐกิจในระยะยาว โดยเปิดโอกาสทางธุรกิจให้กับกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SME) ได้มีบทบาทและมีส่วนในการใช้ความคิดสร้างสรรค์องค์ความรู้และเทคโนโลยีอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

ส่งผลเกิดการพัฒนาศักยภาพแรงงานและ การยกระดับค่าจ้างทั้งสินค้าและบริการ เกิดความคิดสร้างสรรค์และ นวัตกรรมที่ตอบโจทย์ความต้องการ วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่หลากหลาย ส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนได้ (นพพร บุญแก้ว และคณะ, 2565, 108-121) เช่นเดียวกับการพัฒนาทุนวัฒนธรรมดังที่กล่าวมาในภาพที่ 12 หนุนเสริมให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การต่อยอดพัฒนาภูมิปัญญาและทุนทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ ในพื้นที่ อำเภोजอมทอง โดยสรุปได้ดังภาพที่ 13

ภาพที่ 13: แสดงทุนวัฒนธรรมที่ได้รับการพัฒนาต่อยอดให้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์มิติต่างๆในอำเภोजอมทอง

การใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีในการจัดการทุนวัฒนธรรม

นวัตกรรมและนวัตกรรมเทคโนโลยี หมายถึงนวัตกรรมที่มีพื้นฐานหรือขอบเขต ของการพัฒนาจากเทคโนโลยี โดยในปัจจุบันในการพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีมีบทบาท และความสำคัญต่อหลาย ๆ อุตสาหกรรม ทั้งนี้เนื่องจากเทคโนโลยี ช่วยทำให้การพัฒนา นวัตกรรมสามารถตอบสนองความต้องการของ ลูกค้าหรือผู้บริโภค และสร้างความได้เปรียบใน เชิงการแข่งขันได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเป็นนวัตกรรมที่มีแรงผลักดันที่สำคัญของความก้าวหน้าใน ด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองสิ่งแวดล้อมและ ความเป็นอยู่ของประชากร จากที่กล่าวมาข้างต้นว่านวัตกรรมเทคโนโลยีมีบทบาทและความสำคัญต่อหลาย ๆ ด้าน รวมไปถึงการจัดการข้อมูลทุนวัฒนธรรม ด้วยการเล็งเห็นถึงความสำคัญดังกล่าวนี้ จึงมีนโยบายจาก รัฐบาลภายใต้แนวคิดยุทธศาสตร์ชาติ ที่ต้องการให้แต่ละชุมชนศึกษา รวบรวม ทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ และ ส่งเสริมให้พัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยีในการจัดเก็บข้อมูล ตลอดจนนำไปสู่การวิเคราะห์และนำไปใช้ในการ สนับสนุนการทำงานเพื่อพัฒนาพื้นที่ หน่วยงานสำคัญทั้งทางด้านวัฒนธรรม รวมไปถึงหน่วยงานสนับสนุนงานวิจัย ระดับชาติ ต่างมุ่งเน้นให้เครือข่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนานวัตกรรมเทคโนโลยี ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ

ดังเช่น เทศบาลตำบล ภาคการศึกษา การสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยในพื้นที่มีส่วนช่วยพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรมผ่านงานบริการวิชาการและงานวิจัย รวมถึงภาคประชาชน และเอกชนที่ต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และร่วมอนุรักษ์ทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ (สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์, 2565, 1-24) ด้วยเหตุนี้ทุกภาคส่วนจึงมีความพยายามที่จะนำเอาเทคโนโลยีแพลตฟอร์มเข้ามาช่วยในการจัดเก็บข้อมูล ในอำเภोजอมทองนั้น นอกเหนือจากการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบและง่ายต่อการเข้าถึงแล้ว ยังมีแนวคิดในการจัดการทุนวัฒนธรรมผ่านการขับเคลื่อนองค์กรด้วยข้อมูล (Data Driven Organization) ที่ใช้ในการจัดทำแผนในการขับเคลื่อนสังคมและเศรษฐกิจ ยกตัวอย่างเช่น การมี Website ที่เป็นส่วนรวบรวมข้อมูลทุนวัฒนธรรมในอำเภोजอมทองที่เปิดกว้างให้ผู้ที่สนใจสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ข้อมูลเหล่านี้ได้ (www.onechomthong.com) ตลอดจนสามารถปรับปรุงเพิ่มเติมข้อมูลทุนวัฒนธรรมได้อย่างมีส่วนร่วม

การสืบสานและต่อยอดการจัดการทุนวัฒนธรรมเพื่อการสร้างจิตสำนึกท้องถิ่นในยุควิถีใหม่

จากการค้นคว้าข้อมูลด้านทุนวัฒนธรรมล้านนา ได้พบเรื่องราวที่เกี่ยวกับพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ซึ่งปรากฏต่อสังคมในรูปลักษณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นพระประวัติงานเขียนทางประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ พิพิธภัณฑการพ่อนรา การรวบรวมและสร้างแหล่งการเรียนรู้ ด้วยเหตุนี้จึงถือว่า พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ทรงมีฐานะเป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ล้านนา และประวัติศาสตร์ไทย (จิรัชชาติ สันตะยศ, 2553, 25 - 39) เพื่อเป็นการดำรงไว้ซึ่งทุนวัฒนธรรมที่ยืนยาวประกอบกับนโยบาย Thailand 4.0 จึงส่งผลให้ทุกภาคส่วนตระหนักถึงความสำคัญของการสืบสานและต่อยอดการจัดการทุนวัฒนธรรมโดยไม่เพียงแต่ตระหนักในคุณค่า แต่ยังคงมีการหนุนเสริม และพัฒนาต่อยอดทุนวัฒนธรรมเหล่านั้นให้เกิดรายได้ มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ ในยุควิถีใหม่นี้ เทคโนโลยีดิจิทัลรวมไปถึงระบบปัญญาประดิษฐ์ได้เข้ามาเป็นเครื่องมือที่สำคัญ และมีประโยชน์อย่างมากในฐานะนักวิจัย ประชาชน เมื่อได้เรียนรู้แบบอย่างจากพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ผ่านพระราชกรณียกิจ ศึกษาค้นคว้า ทำงานวิจัย ในแง่มุมของการรวบรวมและดำรงไว้ซึ่งความงามของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ดังนั้นไม่เพียงแต่การที่คนรุ่นหลังจะสามารถเข้าใจ ศรัทธา ในพระราชชายา เจ้าดารารัศมีเท่านั้น แต่การสืบสานปณิธาน และ ดูแลรักษาสิ่งที่ทรงได้ทำการรวบรวมได้ ด้วยการใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการจัดการทุนวัฒนธรรมที่มีค่า ดังเช่นการเก็บรวบรวมข้อมูลทุนวัฒนธรรมต่าง ๆ บนแพลตฟอร์มดิจิทัล (Digital Platform) การใช้เทคโนโลยีในการต่อยอดช่องทางสินค้าทุนวัฒนธรรมผ่านระบบอีคอมเมิร์ซ (Electronic Commerce) ตลอดจนการนำเสนอทุนวัฒนธรรมในสื่อสังคมออนไลน์ (Social Network) สร้างบทเรียนดิจิทัล (Digital Lesson) เพื่อให้ทุนวัฒนธรรมนั้นดำรงอยู่ ก็จัดเป็นการสืบสานและต่อยอดการจัดการทุนวัฒนธรรมเพื่อการสร้างจิตสำนึกท้องถิ่นในยุควิถีใหม่อย่างยั่งยืนได้ สิ่งที่สำคัญที่นอกเหนือจากการใช้เทคโนโลยี ก็คือการที่คนรุ่นหลังมีความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าของทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ มีจิตสำนึก ห่วงแหน และต้องการรักษาสมบัติ หรือมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้รักษาไว้ให้ มีความรัก และ ศรัทธา สืบสานงานทางด้านทุนวัฒนธรรมไปอย่างยั่งยืนต่อไป

สรุป

การอนุรักษ์และธำรงไว้ซึ่งทุนวัฒนธรรมจำเป็นต้องมีแนวทางในการจัดการทุนวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดทุนวัฒนธรรมนั้น พระราชยา เจ้าดารารัศมี พระราชยาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวผู้ทรงเป็นเจ้านายฝ่ายเหนือที่เป็นแบบอย่างของสตรีล้านนาที่มีพระจริยวัตรที่งดงาม และ ทรงมองเห็นถึงความสำคัญของทุนวัฒนธรรม ทรงดำเนินพระราชกรณียกิจมากมายที่เป็นการจัดการทุนวัฒนธรรม เริ่มตั้งแต่การค้นคว้า รวบรวม ปั้นปั้นทุนวัฒนธรรม ด้วยทรงเห็นคุณค่าของทุนวัฒนธรรมนั้น อันเกิดจากความภาคภูมิใจและทรงรักษา อนุรักษ์ ผ่านวิถีชีวิต ลงมือปฏิบัติ และเผยแพร่องค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการสืบสานทุนวัฒนธรรมนั้น ไม่ว่าจะทาง การสืบทอดผ่านคนจากรุ่นสู่รุ่น การรวบรวมข้อมูลที่มีปรากฏอยู่ในแหล่งการเรียนรู้ทุนวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่นเดียวกับในอำเภอมองทอง แม้ว่าจะไม่ได้เป็นเมืองหลัก แต่ก็ยังพบเห็นและปรากฏทุนวัฒนธรรมล้านนาอยู่ในวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ทัศนคติ พฤติกรรม และอื่นๆ โดยยังคงมีให้เห็นในปัจจุบัน จึงนับได้ว่า พระราชยา เจ้าดารารัศมีทรงเป็นผู้นำ และแบบอย่างทางด้านวัฒนธรรมล้านนาอย่างแท้จริง ทรงสร้างแนวทาง และฐานความรู้ให้นักวิชาการ ประชาชน คนรุ่นหลังในอำเภอมองทอง สามารถใช้ประโยชน์จากทุนวัฒนธรรมนั้น สร้างกลไกการขับเคลื่อนให้สังคม เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนวัฒนธรรม เกิดการหนุนเสริมเศรษฐกิจฐานรากอย่างสร้างสรรค์ทั้งในอำเภอมองทองและประเทศไทยสืบไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบสักการะพระราชยาเจ้า ดารารัศมี ด้วยในสำนักในพระมหากรุณาธิคุณในฐานะที่ทรงเป็นแบบอย่างในการเป็นนักจัดการทุนวัฒนธรรมแก่ผู้เขียนและนักวิจัยที่ทำงานด้านวัฒนธรรม ขอขอบพระคุณมูลนิธินวราชาดิอนุรักษฝ่ายเหนือในการสนับสนุนการตีพิมพ์บทความ ลงวารสารนวัตกรรมสังคมและการเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องในวาระครบ 150 ปี วันประสูติพระราชยา เจ้าดารารัศมี ขอขอบคุณ คุณเสาวนีย์ บันสิทธิ์ สำหรับข้อมูลจากพิพิธภัณฑ์ผ้า แสงดา บันสิทธิ์ ขอขอบคุณ อาจารย์ทรงสุข บุญทาวงค์ ที่ได้ให้คำชี้แนะเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับพระราชยา เจ้าดารารัศมี และขอบคุณทีมวิจัยการพัฒนานวัตกรรมชุมชนสำหรับจัดการทุนทางวัฒนธรรม อำเภอมองทอง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก และสำนักท้องถิ่นในยุคสังคมวิถีใหม่ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับทุนวัฒนธรรมอำเภอมองทองทุกท่านที่มีส่วนในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทุนวัฒนธรรมซึ่งเป็นที่มาของเนื้อหาในบทความวิชาการนี้

เอกสารอ้างอิง

คมสันต์ คำวงศ์. (2566). พิพิธภัณฑ์พระตำหนักดาราภิรมย์เชิญเที่ยวชมงานวันพระราชยา เจ้าดารารัศมี

ประจำปี 2566. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่.

<https://radiochiangmai.prd.go.th/th/content/category/detail/id/57/iid/238331>

- จำรัส กลิ่นหนู. (2564). การจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก ย่านสร้างสรรค์ เมืองเก่า เชียงราย (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.).
- จิราติ สันติยศ. (2553). การสร้าง “พระราชชายา เจ้าดารารัศมี” ให้เป็นบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ ทศวรรษ 2500 -ปัจจุบัน. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากรฉบับภาษาไทย, 30(1), 25 – 39.
<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sujthai/article/view/7083>
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2562). ดารารัศมี สายใยรักสองแผ่นดิน (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ช่อพลักษณ์ ผิดภู. (2560). แนวทางการพัฒนาทุนวัฒนธรรมนวัตกรรมสู่ Thailand 4.0. รายงานสืบเนื่องการ ประชุมวิชาการระดับชาติ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ครั้งที่ 4 (น.134-142). กำแพงเพชร: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- โชคอนันต์ วาณิชเลิศนาร. (2564). การจัดการทุนทางวัฒนธรรมพื้นที่เมืองแพร่ เพื่อเพิ่มศักยภาพด้าน การแข่งขันของผู้ประกอบการวิสาหกิจทางวัฒนธรรม (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: หน่วยบริหาร และจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.).
- ดวงฤทธิ เบญจจิกุล ชัยรุ่งเรือง. (2566). การขับเคลื่อน Soft Power: อัตลักษณ์ท้องถิ่นภาคใต้เพื่อส่งเสริม การท่องเที่ยวจังหวัดชุมพร. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 11(5), 1922 – 1935.
<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/269605>
- นพพร บุญแก้ว, ประสพ เรียงเงิน, พิสุทธิ ทรัพย์วิจิตร, และ วรญาณ บุญณราช. (2565). บทบาทของ วัฒนธรรมกับการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศไทย. วารสารรัฐสารักษ์, 63(3), 108 - 121. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/ratthapirak/article/view/257248>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2563). กรมศิลปพบ 7 แหล่งโบราณคดี ศิลปะสุโขทัย.
<https://mgronline.com/qol/detail/9630000026487>
- พงศ์กร จันทราช, ประพันธ์ อภิวงศ์, จำเริญ เชื้อนแก้ว, สุพัฒน์วรี ทิพย์เจริญ, นิภาพรรณ ทรายแก้ว, สืบพงษ์ พงษ์สวัสดิ์, จุฑามาศ จินตนา, สุชาดา พันธุ์สถิตย์วงศ์ และ นล นาคนาคา. (2567). การพัฒนา นวัตกรรมชุมชนสำหรับจัดการทุนทางวัฒนธรรม อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อยกระดับ เศรษฐกิจฐานราก และสำนักท้องถิ่นในยุคสังคมวิถีใหม่ (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: กองทุน ส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนา ระดับพื้นที่ (บพท.).
- พิพิธภัณฑ์ผ้า แสงดา บันสิทธิ์. (2566). พิพิธภัณฑ์ผ้า แสงดา บันสิทธิ์. มูลนิธิแสงดา บันสิทธิ์ บ้านไร่ไผ่งาม.
https://www.facebook.com/Baanraipaingarm/?locale=th_TH
- พิพิธภัณฑ์พระตำหนักดาราภิรมย์. (2567). โครงการส่งเสริม สนับสนุนศิลปะการแสดงพื้นบ้าน “ต้นกล้าดาราภิรมย์ รุ่นที่ 1”. <https://www.facebook.com/DaraphiromPalace>

- พระครูใบฎีกาธีรยุทธ ภูโคกหาวย และ พระเทพศาสนาภิบาล. (2565). รูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 7(1), 254-269. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jmbr/article/view/257668>
- โรม บุนนาค. (2559). เจ้าหญิงล้านนา “พระราชชายา เจ้าดารารัศมี” ผู้เป็นที่เสนาหาแห่ง “พระปิยมหาราช”!!!. เรื่องเก่าเล่าสนุก ผู้จัดการออนไลน์. <https://mgronline.com/online/section/detail/9590000016928>
- ภักดีกุล รัตนา. (2563). การศึกษา “คุณลักษณะ” ของผู้หญิงล้านนาตามแนวคิดคุณลักษณะศึกษา. *วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย*, 14(2), 1-15. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/ssajournal/article/view/251456>
- ภักดีกุล รัตนา และ ไพโรจน์ ไชยเมืองขึ้น. (2564). บทบาทการสร้างสรรค์และการสืบทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมล้านนาของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี. *วารสารไทยศึกษา*, 17(2), 51-72. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/TSDJ/article/view/264255>
- มูลนิธินิตยสารคำรณรัักษ์ฝ่ายเหนือ. (2566). *ภูษาล้านนาดารารัศมี*. <https://www.facebook.com/profile.php?id=100064572973937>
- มูลนิธินิตยสารคำรณรัักษ์ฝ่ายเหนือ โดย เจ้าวงศ์ศักดิ์ ณ เชียงใหม่. (ม.ป.ป.). *ภูเจ้าหลวงเชียงใหม่ พุทธศักราช ๒๕๔๔ ในพุทธศตวรรษที่ ๒๔ จนถึงปัจจุบัน ณ วัดสวนดอก*. Do my best ltd.
- ศูนย์มรดกเมืองเทศบาลนครเชียงใหม่. (2562). *ลำไยต้นกล้าจากน้ำพระทัยสู่ผลไม้เศรษฐกิจเมืองเหนือ*. https://www.facebook.com/photo/?fbid=2416478951753409&set=pcb.2416482085086429&locale=th_TH
- สยามรัฐออนไลน์. (2564). *นำทุนวัฒนธรรมต่อยอดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. <https://siamrath.co.th/n/226751>
- สำนักงานเกษตรอำเภอจอมทอง. (2566). *พืชที่มีศักยภาพ(สินค้าเด่น)จอมทอง*. <https://chiangmai.doe.go.th/chomthong/?p=310>
- สำนักโฆษก สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล. (2560). Thailand 4.0 ขับเคลื่อนอนาคตสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน. *วารสารไทยคู่ฟ้า*, 33, 1-44. <https://spm.thaigov.go.th/FILEROOM/spm-thaigov/DRAWER004/GENERAL/DATA0000/00000368.PDF>
- สำนักบริหารศิลปวัฒนธรรมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2566). *กุหลาบจุฬาลงกรณ์*. <https://www.cuartculture.chula.ac.th/news/10589/>
- สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์. (2565). นวัตกรรมทางเทคโนโลยี: แนวคิดเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในยุคเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 9(1), 1-24. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/rdirmu/article/view/252941>

อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่. (2556). พระอัฐิเจดีย์ (กุ) พระเจ้าอินทวิชยานนท์ บรมยอดดอยอินทนนท์.

<https://www.facebook.com/CHOMTHONGCHIANGMAI/photos/a.138268952897362/544304815627105/?type=3>

Cultural Map Thailand. (2024). *Wat Prathat Sri Chomthong Worwihan*.

<https://culturalmapthailand.info/map>

OneChomThong. (2567). บ้านผ้าทอจอมทอง. <https://www.facebook.com/OneChomThong/>

Unesco. (2023). *World Heritage*. <https://www.unesco.org/en/world-heritage>

World Heritage Convention. (2024). *World Heritage Convention*.

<https://whc.unesco.org/en/about/>